Victor PETRESCU
(Târgovişte)

ANTIM IVIREANUL. ÎN SLUJBA SLOVEI ŞI CREDINŢEI

Antim Ivireanul. In the service of the letter and faith

Abstract: In this article, we present the life and the work of Antim Ivireanul, a complex personality of the ancient Romanian culture and literature, who has remained in the history as a skillful printer and editor, miniature painter and sculptor, founder of churches and an authentic orator.

Keywords: typography, religious literature, orator.

Rezumat: În acest material, ne-am propus să prezintăm viaţa şi activitatea lui Antim Ivireanul, personalitate complexă a culturii şi literaturii române vechi, ce a rămas în istorie ca un iscusit tipograf şi editor, miniaturist şi sculptor, ctitor de lăcaşuri sfinte, un veritabil predicator şi orator.

Cuvinte-cheie: tipografie, literatură religioasă, orator.

Personalitate remarcabilă a începuturilor literaturii române moderne, Antim Ivireanul a fost un iscusit tipograf şi editor, miniaturist şi sculptor, ctitor de lăcaşuri sfinte, un mare predicator şi orator. Este cel dintâi cleric român care prin elocvenţa sacră şi-a găsit un loc bine conturat în sfera literaturii propriu-zise. A avut o viaţă zbuciumată pe care şi-a trăit-o cu demnitate şi evlavie.

Despre primii ani ai vieţii se cunosc puţine date. Se naşte probabil în jurul anului 1650, în Iviria (Georgia). La 16 ani, în urma incursiunilor turceşti, este vândut ca sclav la Constantinopol. Este răscumpărat din robie de către Patriarhia Ecumenică trăind pe lângă aceasta câţiva ani. Deprinde meşteşugul tipăririi cărţilor, învaţă turca, greaca şi araba.

În 1690 vine în Ţara Românească la solicitarea lui Constantin Brâncoveanu, numindu-se ca mirean Andrei; în acest an îmbracă haina monahală, schimbându-şi numele în Antim.

Din 1691, prin plecarea lui Mitrofan ca episcop de Buzău, va prelua activitatea tipografiei Mitropoliei Bucureştilor. Începe o strălucită activitate înscriindu-şi numele în cartea de aur a bisericii şi culturii naţionale. Toarnă o nouă literă de rând grecească, apoi literele arabe, chirilice, latine. Între 1691-1694 tipăreşte la Bucureşti patru cărţi (2 greceşti, 1 greco-română şi una românească): „Învăţăturile lui Vasile Macedoneanul

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

către fiul său, Leon", text tradus de Hrisant Notară; „Slujba Sfintei Paraschiva şi a Sfântului Grigorie Decapolitul" (ambele în greacă). Învăţând în mod strălucit, într-un timp foarte scurt, limba română, va imprima o lucrare de o mare frumuseţe artistică „Evanghelie greco-română" (1693), urmată de o „Psaltire" (1694) în româneşte.

Activitatea lui Constantin Brâncoveanu de sprijinire prin tipar a Ortodoxiei, a creştinilor ortodocşi din Imperiul Otoman, a celor din Transilvania supuşi presiunii prozelitiste a catolicismului se va diversifica prin înfiinţarea de noi tipografii.

Astfel, în 1694 Antim, fiind numit egumen al Mănăstirii Snagov va pune bazele unei noi tipografii, cu posibilităţi de imprimare în mai multe limbi creând totodată şi o şcoală de meşteri tipografi (Mihail Iştvonovici, care va lucra şi la Râmnic, Bălgrad (Alba Iulia), sau Tiflis în Georgia; Gheorghe Radovici, tipograf şi la Târgovişte; Dionisie Floru).

Pe parcursul a şapte ani se tipăresc aici 14 cărţi (7 greceşti, 4 româneşti, una slavă, una greco-română, una arabă), cu subiecte diverse: literatură liturgică, dogmatică, dar şi unele de literatură parenetică sau didactico-teologică.

Antim Ivireanul se implică direct în această activitate. Astfel, în 1697 tipăreşte „cu mâna sa" un „Evangheliar românesc", apoi în greceşte „Manual despre câteva nedumeriri şi soluţii", un „Antologhion", „Discurs panegiric despre împăratul Constantin" (a lui George Maiota) şi „Gramatica slovenească" a lui Meletie Smotriţki, cu o prefaţă a sa de o mare acurateţe ştiinţifică.

În 1700 apare una din cele mai răspândite lucrări de morală creştină: „Floarea darurilor", iar apoi câteva lucrări scoase cu cheltuiala domnului Constantin Brâncoveanu: „Psaltirea", Liturghier greco-arab (pentru ortodocşii din Antiohia)", „Eortologhion" (a lui Sevastos Chimenitul) şi „Proschinitarul" (a lui loan Comneanul) ultima carte imprimată la Snagov.

În 1701 se întoarce la Bucureşti, unde până în 1705 când va fi numit episcop la Râmnic tipăreşte 15 cărţi. Dintre acestea 11 sunt în greceşte, două în limba română, una în slavo-română şi una greco-arabă. Din punct de vedere al tematicii domină literatura panegirică cu tematică religioasă (atribuită în exclusivitate fiilor lui Constantin Brâncoveau) urmată de cea liturgică: „Cuvânt panegiric la marele Constantin", „Cuvânt panegiric la martirul Ştefan", „Ceaslov grecesc şi arăbesc". În 1703 apare prima ediţie din Ţara Românească a Noului Testament (în româneşte); „Învăţătură dogmatică" (greceşte), „Ceaslov slavo-român"'. De asemenea, având drept scop lămurirea dreptei credinţe, o tipăreşte în greceşte; „Învăţătura dogmatică a bisericii răsăritene" (a lui Sevastopos Trapezuntiul Chimenitul). Este de remarcat apariţia unui „Acatist", venindu-se astfel în sprijinul celor care doreau să asculte slujbele în limba română, dar şi a unor lucrări: „Paralele greceşti şi romane" (a lui Plutarh) în greceşte, necesară Şcolii de la „Sf. Sava".

În această perioadă are loc un eveniment cu puternice semnificaţii în spaţiul Ortodoxiei răsăritene. Este vorba despre înţelegerea dintre Constantin Brâncoveanu şi Patriarhul Atanasie al IV-lea Debbas, prin care se pregăteşte o tipografie cu litere arabe pentru Biserica Antiohiei. Ea va fi instalată la Alep, în Siria, funcţionând până în 1724. După moartea patriarhului o parte este mutată la Mănăstirea Balament, iar o alta la mănăstirea Sojeg (sudul Libanului).

BDD-A29156 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

În acelaşi spirit, la 1710, răspunzând cererii regelui Vektang al VI-lea Constantin Brâncoveanu va trimite şi în Gruzia literele turnate de Antim împreună cu Mihai Ştefanovici, care întemeiază la Tbilisi prima imprimerie de sub teascurile căreia vor ieşi o „Evanghelie" şi un „Liturghier".

Ca urmare a scoaterii din scaun a lui Ilarion devine, în martie 1705, episcop de Râmnic. Pune şi aici bazele unei tipografii cu utilaje create de mâna sa. Timp de trei ani întreaga activitate se află în slujba apărării şi întăririi Ortodoxiei. Tipăreşte 10 cărţi cu o largă răspândire inclusiv dincolo de hotarele Ţării Româneşti, în Transilvania sau Maramureş (cinci în limba română, trei în greacă şi două în slavonă şi română). Va scoate „Tomul bucuriei" (1705, greceşte); „Antologhion" (1705, româneşte), denumită „Floarea cuvintelor". Ca îndreptar în „activitatea bisericească", alcătuieşte în româneşte „învăţătura pre scurt pentru taina pocăinţei". În 1706, sub îndrumarea sa Mihai Iştvanovici tipăreşte „Slujba Născătoarei de Dumnezeu" (româneşte); „Molitvenic" (româneşte), „Octoih" (slavonă şi română). Tot în acest an apar lucrările panegirice: „Cuvânt panegiric la patima Domnului" şi „Cuvânt panegiric la Sfântul Nicolae" (în greceşte), iar un an mai târziu „Cuvânt la mântuitoarea patimă a Domnului nostru Iisus Hristos"; traducerea românească a cărţii lui George Maiota.

Trecând la cele veşnice mitropolitul Teodosie lasă, prin testament, în 28 ianuarie 1708 recomandarea ca Antim Ivireanul să fie urmaşul său ca mitropolit al Ţării Româneşti. La 22 februarie va fi înscăunat, rostind cu acest prilej cuvântul de întronizare, capodoperă a elocinţei româneşti în care afirmă că: „...m-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstoriu, părintele sufletesc, rugătoriu către Dumnezeu, pentru buna sănătate şi spăsenie a dumnezeiască şi a cinstitelor dumneavoastă case,... şi dimpreună cu dumneavoastră să pătimesc la toate câte va aduce ceasul şi vremea, pentru care lucru am datoria să priveghez cu osârdie şi far' de lene, ziua şi noapte, în tot ceasul, pentru folosul şi spăsenia tuturor de obşte...".

Se ocupă de mutarea tipografiei de la Râmnic la Târgovişte. De activitatea sa se leagă deci şi revigorarea tiparului târgovişte an.

Timp de peste cinci decenii, din 1652, la Târgovişte nu se mai tipăresc cărţi. Târgovişte a în anul 1668 încetează a mai fi sediul Mitropoliei Ungrovlahiei, care se mută la Bucureşti. Încă de pe vremea lui Mircea Ciobanu (1545-1553), domnii ţării şedeau o bună parte a anului la Bucureşti, în aceste condiţii viaţa culturală a Târgovişte i decade. Însăşi frumoasa Mitropolie se ruinase, zugrăveala i se stricase încât domnitorul Constantin Brâncoveanu luă măsuri pentru repararea edificiilor din jur, a pardoselii şi zugrăvelii, iar la 30 septembrie 1707 lucrările de restaurare au fost terminate.

În 1709 s-a instalat pe lângă Mitropolia de la Târgovişte o nouă tipografie, de data aceasta mai bogată decât cea din vremea lui Matei Basarab, pentru că avea secţie de limbă grecească precum şi alta de limbă românească. Activitatea editorial-tipografică a fost bogată şi s-a desfăşurat până la 1715, ieşind de sub presele tipografice numeroase şi importante cărţi greceşti şi româneşti. S-au zămislit de sub teascurile tipografiei târgovişte ne 19 cărţi (12 în limba română, cinci în limba greacă, una în limbile slavonă şi română şi una trilingvă – slavonă, română şi greacă).

BDD-A29156 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

Ele sunt importante pentru studiul ideologiei societăţii feudale de la început de secol, având subiecte de literatură, literatură dogmatică, de morală filosofică, unele fiind cărţi de învăţătură pentru preoţi, altele cu caracter didactic, teologic, dar şi din literatura populară („Alexandria").

Meşterii tipografi care au strălucit în această vreme sunt: Mitrofan Gregoras, Gheorghe Radovici şi ieromonahul Filothei. Acum se continuă intens alcătuirea şi publicarea cărţilor de slujbă bisericească în limba română: „Serviciul bisericesc întreg" (1709); „Molitvenice" (1708-1712, 1713, acestea după originalul grecesc tipărit în 1691, de N. Glykis, la Veneţia), „Psaltire" (1713, 1714), „Octoih" (1712, primul tipărit în româneşte), „Rugăciuni" (1712, cu cheltuiala unui mirean, Mânu Apostol), „Liturghii" (1713) şi două „Ceasloave" (1714, 1715). Apar însă şi genuri noi de literatură laică: romanul popular „Alexandria" (1713); antologii de cugetări ale filosofilor antici: „Maxime filozofeşti" (1713, ediţie românească şi grecească); lucrări cu conţinut istorico-literar: „Panoplia dogmatică" (1710, important izvor pentru cunoaşterea doctrinei ereziilor, în special ideologia bogomililor). „Proschinitarul Sfântului Munte Sinai", (1710) un fel de ghid istoric şi turistic local şi opera lui Hrisant, „Despre oficii, clerici şi ceremoniile bisericeşti" (1715). Se dezvoltă treptat un proces nou: Biserica, în depistarea izvoarelor de bază ale literaturii religioase de ritual şi citire, nu se mai îndreaptă spre originalele slavone ci spre cele greceşti.

Importante sunt şi micile lucrări ale mitropolitului Antim Ivireanul „Capete de poruncă" (1714) şi „Învăţătura bisericească" (1710), menite a ridica prestigiul preoţimii impunându-i totodată şi un stil de viaţă mai demn.

După 1714 tipografia de la Târgovişte se mută la Bucureşti. În tiparniţa Mitropoliei Antim va imprima: „Sfatuiri creştine politice către Domnul Ştefan Cantacuzino" (1715) o mică alcătuire de literatură parenetică în versuri.

Mai apare „Istoria patriarhilor Ierusalimului", volum masiv opera lui Dositei Notara.

În 1716 apropiindu-se de finalizare lucrările la mănăstirea Antim, ctitoria sa, aceasta este înzestrată cu material tipografic, aici realizându-se „Istoria sfântă, adică iudaică" opera lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul.

Despre activitatea în slujba cuvântului tipărit se impun câteva concluzii. În cei 25 de ani pe care i-a trăit în Ţara Românească, imprimă 38 de cărţi din cele 64 care s-au tipărit în centrele tipografice conduse de el. Dintre lucrările scoase, 30 sunt în greceşte, 24 în româneşte, una în slavoneşte, 8 în câte două limbi (5 slavo-române, 2 greco-arabe, una greco-română), iar o carte apare în premieră în trei limbi (greacă, slavonă şi română). De asemenea, este de remarcat faptul că în ultimii ani dă o atenţie deosebită cărţilor tipărite în limba română.

Un loc aparte îl au lucrările elaborate şi ilustrate personal: „Învăţătura pe scurt pentru taina pocăinţei" (1705, Râmnic); „Învăţătura bisericească la cele trebuincioase şi mai de folos pentru învăţătura preoţilor" (1710, Târgovişte); „Capete de poruncă la toată ceata bisericească" (1714, Târgovişte); „Sfaturi creştine politice către domnitorul Ştefan Cantacuzino" (1715, Bucureşti, în greceşte).

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

Personalitate de prim rang a vieţii clericale, culturale, implicat în politica Ţării Româneşti de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, mitropolitul Antim Ivireanul rămâne şi în istoria genului oratoric prin „Predicile" sau „Didahiile" ţinute dumineca sau cu prilejul altor sărbători, la Bucureşti sau Târgovişte. Deşi, provenind din alte zări (Iviria din Georgia), datorită marilor sale calităţi intelectuale învaţă bine româneşte, fiind primul mare orator în limba noastră naţională, dând expresivitate şi vioiciune demersului întreprins.

„Didahiile", în număr de 28 au fost ţinute în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu şi Ştefan Cantacuzino. Ele vor vedea pentru prima oară lumina tiparului în 1886, publicate de episcopul Melchisedec al Romanului (Melchisedec al Romanului dă şi titlul): „Didahii ce se numesc a fi făcute de răposatul vlădica Antim pe la praznice mari, scrise acum în zilele prea înălţatului domn Io Alexandru loan Ipsilant voevod, întru al şaptelea an a domnii mării-sale şi în zilele preasfinţitului mitropolit al Ungrovlahiei chirio chir Grigore, întru al douzeci şi unul de ani (ce s-au împlinit acum într-această lună iulie, în 28 dni) ai păstoriei preasfinţii-sale: 1781". (Rotaru, Ion., p. 224.)

Temporal, ele au fost ţinute astfel: cinci în duminica Floriilor, trei la Schimbarea la faţă, câte două la Sf. Constantin şi Elena, Sf. Nicolae, la Crăciun şi la Duminica lăsatului de brânză, câte una la Tăierea împrejur, Bobotează, la Duminica Vameşului etc. şi o predică este consacrată pocăinţei. (Istoria literaturii române, p. 539)

În demersurile sale găsim diferite tipuri de predică: sintetică, analitică, dar şi pareneză şi panegiric. Respectând regulile omileticii el va înălţa laude Mântuitorului, Maicii Domnului şi sfinţilor, cu trimiteri numeroase la „Vechiul şi Noul Testament". De asemenea, se fac referiri la filosofi sau poeţi greci: Anexagoras, Aristotel, Democrit, Anaxinandru, Socrate, Hesiod. Având cunoştinţe vaste, aminteşte pe Artaxerxes, Alexandru cel Mare, Tumcuin, „împăratul Chitaiului", Tiberius.

Valoroasă din punct de vedere literar opera sa este liberă de orice modele. În discursul rostit la înscăunarea ca mitropolit al ţării îşi recunoaşte originile, dar şi calităţile deosebite: „Dumnezeu n-au căutat la micşorarea şi netrebniciia mea, nu s-au uitat la sărăciia mea şi streinătatea mea, n-au socotit prostita şi neştiinţa mea, ci au căutat la bogăţiia şi noianul bunătăţii sale şi au acoperit de către oameni toate spurcăciunile şi fărădelegile mele, carele sunt mai multe decît perii capului mieu şi decît năsipul mării şi s-au înălţat, nevrednic fiind, la această stepenă...". (Rotaru, Ion, p. 225)

Scopul declarat al demersului său este în primul rând de a instrui, a educa, să deştepte conştiinţele păstoriţilor săi îndemnându-i la unire şi smerenie: „Şi cum dară se va mântui norodul, cum să scuture această ticăloasă de ţară sarcina cea grea a relelor ce o supără?".

Se va întreba retoric „La duminica vameşului": „Că v-am spus mai sus, că credinţa iaste numai de un fel şi toţi oamenii cred în Dumnezeu, că Dumnezeu iaste legia şi făcătoriul legii; şi pentru căci înjurăm legia, înjurăm pre Dumnezeu şi pentru aceia, iată dară, că n-avem credinţă.

De vom zice de pe nădiajde, că sântem aleşi din păgâni, nici aceasta nu o avem, căci că de am avea credinţă, poate doară că am avea şi nădiajde, că v-am spus mai sus că întâi iaste să crează neştine în Dumnezeu, apoi să nădăjduiască". (Ivireanul, Antim, p. 23)

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

În discursurile sale se poate observa o mare mobilitate, modalitatea cum reuşeşte să facă o punte între ideile teologice ale moralei creştine şi viaţa pe care o trăiesc păstoriţii săi, nedreptăţile la care erau supuşi, una din soluţiile date de Antim fiind credinţa, adresându-se fiecăruia cu un altfel de mesaj: „Şi nimeni să nu socotească, din voi, şi să zică în inima lui: dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-ş caută vlădiciia lui, ci să amestecă întru ale noastre? De n-ai ştiut până acum şi de n-au fost nimeni să vă înveţe, iată că acum veţ şti că am treabă cu toţ oamenii cîţ sunt în Ţara Românească de la mic până la mare şi pînă la copil de ţîţă, afară de păgîni şi din ceia ce nu sunt de o lege cu noi...”. (Rotaru, Ion, p. 226)

Neuitându-şi nici un moment originile şi tinereţea zbuciumată va face dese trimiteri la inegalităţile sociale ale vremii sale, convins fiind că indiferent dacă este bogat sau sărac omul este vrednic de cinste şi laudă: „Nu să cuvine cinstea şi lauda numai oamenilor celor mari şi bogaţi, că sânt vrednici acestui dar şi cei mici şi smeriţi. Că măcar că cei mari strălucesc cu hainele cele de mult preţ şi cei mici n-au cu ce să-şi acopere trupul; cei mari să odihnesc pe aşternuturi moi şi frumoase, şi cei mici să culcă pe pământul gol şi pe pae; aceia însoţiţi cu mulţime de slugi, iar aceştia lipsiţi, pustii şi de ajutoriu şi de priiateni; aceia între răsfăţări şi între bogăţii, şi acestea între primejdii şi între întristăciuni. Însă, cu toate aceştia măriri despărţite, nu să cuvine celor mici mai puţinică cinste şi dragoste decât aceia ce să cuvine celor mari şi bogaţi, nici iaste cu dreptate celor mari să li să închine lumea şi pre cei mici să-i batjocorească: de aceia / să se teamă şi pre acestea să-i obidească; de aceia să se ruşineze şi pre acestea să-i înfrunteze, pentru căci măcar că cei mari cu sila şi cu puterea răsplătesc sudălmile, iar cei mici au îngeri sprijinitori în ceriu de pedepsesc pre cei ce-i obidesc”. (Ivireanul, Antim p, 144)

Dorind întărirea autorităţii bisericii, a credinţei omului, de multe ori îşi ceartă supuşii pentru păcatele lor dorindu-le un altfel de comportament. Un fragment din predica sa „La dumineca Vameşului”, este edificator: „Şi iată dară, că precum zic că neavând dragoste între noi şi nepohtindu-ne binele unul altuia, după porunca lui Dumnezeu n-avem nici credinţă, nici nădiajde, nici dragoste şi sântem mai răi, să mă ertaţi, decât păgânii. Că zice apostolul Pavel: «Limbile n-au lege şi fac ale legii». Iar noi, având lege, facem tot împotriva legii şi sântem mai păcătoşi decât toate neamurile şi decât toate limbile. Şi puteţi cunoaşte aceasta, că iaste aşa cum zic că ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morţi, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie şi de toate tainele sfintei biserici şi ne ocăram şi ne batjocorim înşine legia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ş măscăreşte legia ca noi?”. (Ivireanul, Antim, p. 23)

La aceste întrebări consideră că singura soluţie este credinţa, „de a iubi pre Dumnezeu” dar şi supunerea în faţa autorităţii domnului: „Dară noi, acum, că ne numim creştini, de pe ce fapte bune socotiţi că ne vom putea arăta creştinătatea şi blagocestiia ce avem şi să fim aleşi şi despărţiţi de neamurile ce zicem noi că sânt păgâni? Că de vom zice: de pe credinţă, ne înşălăm, că noi credinţă nu avem: că de am avea credinţă / am iubi pre Dumnezeu şi am păzi cuvintele lui şi am face după putinţă, poruncile lui ”. (*Idem*)

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

În opinia sa nu numai oamenii simpli sunt vinovaţi ci şi boierii, preoţii, în „Cuvânt la dumineca Floriilor”, înfierând obiceiurile de a fura din banul public, lăcomia nemăsurată a unora, goana de a agonisi cât mai multe averi, intrigile pe care le făceau pentru a dobândi şi mai multe favoruri, duşmănia unora faţă de ceilalţi, obiceiurile de a da şi a se lăsa mituiţi, adevărurile rostite fiind trăite de mitropolit: „Şi când mergem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea şi munca fratelui nostru, creştinului, şi-i bem sângele şi sudoarea feţei lui cu lăcomiile şi cu nesaţiul ce avem, ci spunem, cum c-am mâncat la masa domnească, miercurea şi vinerea, peşte şi în post raci şi untdelemn şi am băut vin.

Nu spunem că ţinem balaurul cel cu 7 capete, zavistiia, încuibat în inimile noastre, de ne roade totdeauna ficaţii, ca rugina pre fier şi ca cariul pre lemn, ce zicem că n-am făcut nimănui nici un rău.

Nu spunem strâmbătăţile ce facem totdeauna, clevetirile, voile veghiiate, făţăriile, mozaviriile, vânzările şi pârâle ce facem unul altuia, ca să-l surpăm din cinstea lui, ce zicem: am face milă, ce nu ne dă îndemână, că avem nevoi multe şi dări şi avem casă grea şi copilaş ca-n gloată şi oameni mulţi carii să ocrotesc pre lângă noi.

Nu spunem că credem minciunile slugilor noastre mai vârtos decât adevărul celui ce să năpăstuieşte, carele, de s-ar şi jura, nu-l credem, nici îi facem dreptate, ci-l pedepsim cu atâta cruzime de inimă cât de am putea l-am stinge şi de pre faţa pământului; ce zicem că fiind în valurile lumii nu putem să ne căutăm de suflet, / ci dăm câte un sărindariu, iar din jafuri, iar din nedreaptă agoniseală”. (Ivireanul, Antim, p 85-86)

În Predicile sale, încărcate de sensibilitate, de dorinţa de a fi înţeles de toţi supuşii săi se găsesc şi pagini cu o încărcătură lirică relevantă pentru epoca în care au fost rostite, ceea ce întăreşte ideea că marele cărturar a fost şi un poet în înţelesul larg al cuvântului. Un astfel de exemplu este descrierea unei furtuni pe mare care stă să înghită corabia apostolilor, prima descriere de acest gen în literatura noastră: „ Mi să pare ca când aşi vedea înaintea ochilor miei chipul ei, de toate părţile să sufle vânturi mari, să se strângă împrejurul vântului nori negri şi deşi, toată marea să spumege de mânie şi pretutindeni să se înalţe valurile, ca nişte munţi. Mi să pare că văz corabia apostolilor că o luptă cu multă sălbăticie turburarea mării: de o parte o bat valurile, de altă parte o turbură vânturile; de o parte o rădică spre ceriu, de altă parte o pogoară la iad. Mi să pare că văz pre feţele apostolilor zugrăvită, de frică, moartea: unul să se cutremure, altul să se spăimânteze; unul să se tulbure, altul să strige şi toţi cu suspinuri şi cu lacrămi să ceară, cu rugăminte, ajutoriu de la Hristos, ce dormia: «Doamne, mântuiaşte-ne, că perim»”. (Ivireanul, Antim, p. 138)

Compară lumea în care trăia „cu o mare ce se tulbură”, vânturile sunt „nevoile cele / ce ne supără totdeauna”, valurile „nenorocirile carele să întâmplă în toate zilele”, iar „ Norii ce negresc văzduhul, fulgerile ce orbesc ochii, tunetile ce înfricoşează toată inima vitează sânt întâmplările cele de multe feliuri, neaşteptatele pagube, înfricoşările vrăjmaşilor, supărările, necazurile ce ne vin de la cei din afară, jafurile, robiile, dările cele grele şi nesuferite, carele le lasă Dumnezeu şi ne încungiură, pentru ca să cunoască credinţa noastră şi să ne vază răbdarea”. (Ivireanul, Antim, p. 139)

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)

Este o lume care se „tulbură, întru care niciodată n-au oamenii odihnă, nici linişte". Antim Ivireanul făcea astfel o declaraţie patetică a propriei existenţe, în care iubirea faţă de aproapele său, dar mai ales faţă de ţara care l-a adoptat era precumpănitoare.

Ultimii ani ai vieţii au fost deseori tensionaţi. O primă ruptură are loc între mitropolit şi Constantin Brâncoveanu în 1711, acesta fiind ostil turcilor în conflictul armat al acestora cu trupele ruseşti (Stănileşti, pe Prut). El rămâne fără urmări majore, dar Antim Ivireanul se apropie din ce în ce mai mult de familia Cantacuzinilor în conflict cu domnitorul.

Evenimentele se precipită, ducând la decapitarea, în Constantinopol, a lui Constantin Brâncoveanu şi a fiilor săi. Doi ani mai târziu aceeaşi soartă o împărtăşeşte şi domnitorul Ştefan Cantacuzino împreună cu tatăl său, stolnicul Constantin Cantacuzino.

Noul domn, Nicolae Mavrocordat, care va inaugura secolul domniilor fanariote în Ţara Românească, prieten cu un vechi duşman al lui Antim, Hrisant Notara, îl suspectează de la început ca având relaţii strânse cu Cantacuzinii. După cearta intervenită pe drumul spre Giurgiu unde plecase domnul la zvonul pătrunderii iminente a unor detaşamente austriece, mitropolitul se întoarce în Bucureşti. Revenind Nicolae Mavrocordat îl arestează, umilindu-1, obţinând dispoziţia patriarhală a Constantinopolului de a fi scos din scaun. Este exilat, condamnat la închisoare pe viaţă la Mănăstirea Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai. Este omorât pe drum în apropierea localităţii Galiopi de ostaşii turci, care îl conduceau spre exil, trupul fiindu-i aruncat în Tungia, un afluent al Mariţei.

Alături de Dimitrie Cantemir, Grigore Ureche, Miron Costin, Varlaam sau Dosoftei, Antim Ivireanul este o personalitate complexă a culturii şi literaturii române vechi.

Sintetizând întreaga sa activitate Bartolomeu Anania, Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, se întreba pe bună dreptate: „Ce vom admira mai întâi în vasta personalitate a Ivireanului? – talentul tipografului? finețea gravorului? capacitatea poliglotului? geniul oratorului? luciditatea gospodarului? smerenia călugărului? demnitatea ierarhului? Miracolul străinului împământenit?... E aproape de neimaginat că atâtea daruri pot fi înmănuchiate într-un singur om!". (Anania, Valeriu, p. 68)

La 27 septembrie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române face un act de dreptate: trecerea în rândul sfinţilor a Mitropolitului Antim Ivireanul.

Referințe bibliografice

1. Cf. ANANIA, Valeriu. Cultura şi sfinţirea Ivireanului. În vol.: *Sfântul „Antim Ivireanul, ocrotitor spiritual". I.* Râmnicu-Vâlcea: Ed. Conphys, 1999.

2. Cf. *Istoria literaturii române,* voi. I. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1964.

3. IVIREANUL , Antim. *Opere. Didahiile.* Bucureşti: Editura Minerva, 1997.

4. ROTARU, Ion. *Literatura română veche.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1981.

BDD-A29156 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:19:31 UTC)